

MÉDIAFOGYASZTÓK KLUBJA

A televízió (második rész)

(A televízió és mi) Ugye, emlékszünk még az EUROVÍZIÓRA? Talán fülbemászó, ünnepélyes szignálzenéje is ott cseng sokak fülében. De hogy szövege is van az Eurovízió-dalnak, az csak egy 1975-ben, Bécsben kiadott ének-zene tankönyvből derül ki. A szöveg – nyers fordításban – így hangzik:

Az Eurovízió elbűvöl, az egész család a képernyő előtt ül.

Figyelünk, látni akarunk valamit, hegyezzük a fülünket.

Nem hiányozhat a napi programból sem a krimi, sem a kvíz, sem a western,

Ha későn is van, mereszthetjük szemünket egészen a műsor végéig.

Ha a dal egy iskoláskönyvből látott napvilágot, nyilvánvaló, hogy akkoriban a szövege teljesen ártalmatlannak tetszett, sőt, vonzóknak, jópofának. Pedig benne van mindaz a szörnyűség, ami miatt az emberi szellemnek ezt a csodálatos művét, a televíziót mégsem tudjuk kizárólag jótéteményként elfogadni. Miről szól a szöveg az egyértelmű lelkesedésen kívül? A családtagok együtt vannak, de nem egymásra figyelnek, hanem a képernyőre. Rabokként leláncolva ülnek a tévé előtt, egészen a végkimerülésig. És hát, amire vissza nem térsz életidejüket áldozzák: kvíz, krimi, western.

A dalt és a dalszöveget egy másik osztrák iskoláskönyv is idézi, 1991-ben, tehát 16 évvel az első megjelenés után. A könyv egy tanítók és gyerekek számára készült kiadvány, amelynek témája a televízió. A pedagógus és a gyerekek közös feladata most már nem az, hogy megtanulják, és lelkesen énekeljék a dalt, hanem hogy

- a dal kapcsán kritikusan megvizsgálják saját családi tévészokásaikat,
- megtervezzék szabadidejük értelmesebb eltöltését,
- mindennek értelmében új szöveget írjanak a dalnak.

Az utolsó két évtized voltaképpen mindenütt a világon eljuttatta az embereket a tömegmédiuumokkal kapcsolatos ártatlan (?) eufóriától a tömegmédiuumokkal szembeni – nem ellenséges! – tudatos magatartásig. Már persze a világnak azt a részét, ahol ez a probléma egyáltalán szóba kerülhetett. E folyamatnak jelzője az említett két tankönyvi példa, mindkettő merőben más szempontrendszerrel.

Nálunk, Magyarországon a *médianevelésnek* nincsenek hagyományai. Nagyon sokat jelent, hogy a NAT – *tömegkommunikáció* megjelöléssel ugyan, ami ebben az összefüggésben lényegesen szűkebb hatókörű fogalom, mint mondjuk a médiaismeret –, *polgárjogot biztosít a médiuumokkal való foglalkozásnak, akár tantárgyanként beépítve a speciifikus ismereteket, akár tantárggyá szervezve a stúdiuumokat.* Ha tehát a pedagógus úgy dönt, hogy már az első osztálytól nyesegetni szeretné pl. tanítványai televíziós szokásainak vadhajtságait, vagy erősítené szeretné mindazt, amit e tekintetben hasznosnak, jónak talál, – akkor teheti, méghozzá jogosan, hivatalosan, sőt, erre kötelezve. Ennek a ténynek meghatározó jelentősége van a hazai médianevelés programjának szempontjából.

Minden nevelési program abból indul ki, hogy mit tudnak az alanyok az adott témáról, illetve milyen viszony fűzi őket a témához. Ha tehát felnőttek vagy gyerekek televíziózási szokásait kívánjuk – akár üzleti, akár pedagógiai megfontolásokból kiindulva – befolyásolni, tisztában kell lennünk néhány dologgal. Milyen helyet foglal el a tévé a szülők és gyerekek életében a többi szabadidőprogramhoz viszonyítva? Mennyi időt töltenek el naponta a képernyő előtt? Milyen ideálok, vágyak alakít ki és elégíti ki a tévé, és milyen eszközökkel. Miféle eszközök mozgatják a tévéipart, és hogyan lehet egy (viszonylag) tisztességes társadalomban a különböző érdekeket egymással harmóniába hozni? Miért tévéznek az emberek szívesen, és miért nem, mely műsorokat szeretnek, s melyeket nem? Aki ezekre a kérdésekre valóban igaz választ akar kapni, annak körültekintően, sok energiát befektetve kell vizsgálódnia, és azzal is számolnia kell, hogy az adatok – a dolog természetéből: a társadalom mennyiségileg és minőségileg mérhető állapotváltozásaiból következően – rendkívül gyorsan évülnek.

Egy 1974-ben, felnőttekkel/készült németországi felmérés szerint a műsorfajták népszerűségi listája a következőképpen festett: Minden 100 néző közül 56 a krimi, 55 a szórakoztató filmeket, 50 a vetélkedő és kvízműsorokat, 47 a sztárokat felvonultató slágerműsorokat, 46 az állatfilmeket, 32 az útitílmeket szerette a legjobban. A sportról, a híradóról, a politikai jellegű adásokról nem közölték adatokat, de bizonyos, hogy 1989 nyarán vagy karácsonyán nem a konzerv-krimik voltak a legnépszerűbbek Európa e táján sem, hanem az élőben közvetített monstre misztériumjátékok; 1991 januárjában pedig egy izgalmas Közél-Kelet-i útitílm. E "műsorok" pillanat alatt a nézettségi lista élére törtek – bár igaz, konszolidáltabb időkből nem változik, nem abban ilyen

erőre a műsormezőny. Napjainkban – ez csak feltételezés – valószínűleg a családregevények a legnépszerűbbek. A hazai nézettségi listák sem ellenkeznek azzal a tapasztalattal, amelyet e tekintetben az ember szerez, amikor másokkal esti programtervekről, az előző nap kikapcsolódási lehetőségeiről vagy televízió-szimpátiáiról beszélget. A sorozatok hőseihez fűződő rendkívül bensőséges és intenzív kapcsolat láttán nem lehet elhessegetni azt a gondolatot, hogy az emberi kapcsolatok iránti összes igényünket és éhségünket a tévéfigurákkal való – kissé egyoldalú, mégis valódinak érzett – kapcsolatunk elégíti ki. Vajon mi ennek a hihetetlen azonosulásnak a titka? A televízióhősökkel való identifikációról való beszéd és gondolkodás megér majd egyszer egy misét!

Miért néznek az emberek televíziót? Valószínűleg általában nem sokat gondolkodnak a mértéken, de a kérdezőbiztos azért konkrét és árnyalt választ kap az interjúalanyoktól: *tévé nézünk, mert praktikus, mert olcsó, mert kényelmes, mert aktuális, mert informatív, mert szórakoztató, mert sokoldalú, mert mulattató, mert varázslatos, mert tanulságos, mert befolyással van az életünkre, mert nem kíván sok döntést.*

Az *osztrák gyerekek* szerint az a jó a televízióműsorban, hogy

- nevetni lehet rajta,
- el lehet mellette felejteni az iskolát,
- otthonosan lehet előtte üldögélni,
- az egész világot megismerjük belőle,
- elűzi az unalmat,
- a szülők tévénézés közben nem veszekednek,
- a mama mindig valami finomat rak az asztalra.

A *német gyerekek* egy sor új szempontot vetnek fel. Ők azért szeretnek tévézni, mert

- a hős olyan sok veszélyes helyzetben úrrá lesz,
- a figurák olyan murisak sokszor, és úgy is beszélnek,
- sok örületes és hihetetlen dolog történik benne,
- a hős olyan bátor, és sok más személyt megment vagy megvéd,
- mindent úgy ábrázolnak, ahogyan az életben van,
- nehéz elképzelni, hogy mi lesz a film végén,
- a hős a döntő pillanatban győz,
- úgy mutatják a dolgokat, ahogyan az életben lenni kellene,
- mindent jól megmagyaráznak, és könnyű megérteni,
- meg lehet tanulni, hogy egy hasonló helyzetben hogyan kell viselkedni.

A *magyar gyerekek* számára a következő dolgok vonzóak a televízióban:

- unaloműző,
- a mindennapokhoz tartozik,
- szeretem a jó filmeket,
- érdekes információkat kapok,
- sokat megtudok belőle,
- érdekesek a műsorok,
- izgalmas a tévé,
- szórakoztató és tanulok belőle,
- sokat lehet nevetni rajta.

(A *Brassó utcai gyerekek* – egy hatodik és egy nyolcadik osztály – közül negyvenen szeretik a televíziót, hárman pedig nem. A 16 fajta médium közül, amelynek használatát: gyakoriságáról és kedveltségéről a gyerekek nyilatkoznak, a *televízió* a következő hasznalatokat kapta:

1. helyen áll *hat* gyereknél (kizárólag nyolcadikos!)
2. helyen áll *hat* gyereknél
3. helyen áll *öt* gyereknél
4. helyen áll *tizenegy* gyereknél
5. helyen áll *hat* gyereknél
6. helyen áll *öt* gyereknél
7. helyen áll *egy* gyereknél
8. helyen áll *három* gyereknél.

Látható, hogy 16 médium közül egy gyereknél sem áll a nyolcadiknál rosszabb helyen a televízió. Viszont azt is számításba kell vennünk, hogy van olyan gyerek, akinél – a médiumoktól való idegenkedése miatt – már a 8. hely is azt jelenti: nem szeretem. Az átlagot nézve a tévé a médiumok közötti népszerűségi listán 4-5. hely között van. Ez azt jelenti, hogy ennek az iskolának ebben a két osztályában a gyerekek szeretik és nagyra értékelik a televíziót, élnek is minden áldásával, de szabaddíjüket és érdeklődésüket nem foglalja le kizárólagosan.)

Egy pillanatra még visszatérve a három ország gyermekeinek nyilatkozataira és értékelésére: habár nyilvánvaló, hogy egyik vizsgálat sem készült a reprezentativitás igényével, s ilyen

következtetés nem is vonható le belőlük, teljességgel a saját felelősségünkre megkockáztatunk egy szubjektív megjegyzést. Nevezetesen azt, hogy a három ország gyermekeinek válaszában – mondhatni – humorosan megmutatkozik az a társadalmi környezet és háttér, amely neveli ezeket a gyerekeket. A hagyományos osztrák kedélyesség és kényelemszeretet, a németek teljesítményközpontúsága és a magyarok sokfelé tájékozódó, sokszempontú mentalitása.

(*Mi és a televízió*) Egészen biztos, hogy a televíziót nem szidni kell, hanem élvezni és kihasználni mindazt a nagyszerű lehetőséget, amit csak nyújt. Legelőször is egyenjogúsítanunk kell magunkat: ha megismertük a televízió és a televíziózás természetét, hozzá való viszonyunk alakulását jórészt kezünkbe tudjuk venni.

Bármelyik osztályban, akár 14 éves korig, szinte bármelyik adásnak a gyerekre való hatásáról benyomásokat szerezhetünk egy egyszerű dobókocka segítségével, amelyet – mondjuk – 5

cm-es oldalélekkel elkészítve, indító, őszöntző, vagyis úgynevezett impulzuskérdésekkel frunk tele. Miután tisztáztuk a gyerekekkel, hogy melyik adásról van szó, körbedobáljuk az osztályban a kockát. Különösen érdekes nyomon követni, hogy ugyanarra a kérdésre válaszolva mennyiben egyezik vagy tér el a gyerekek véleménye. A kockán lévő kérdéseket persze néha változtatni is kell, sőt, a gyerekek maguk is kitalálhatnak érdekes impulzuskérdéseket. Ezt az egyszerű játékot játszva már a kisgyerekek is megtanulják, hogy legyen a televízióműsorral véleménye, és hogy az ő véleménye nem mindig egyezik másokéval – s hogy ez így van rendjén.

Egy másik érdekes játék szintén az egész osztály számára szól, de több adást is átfog, és végtelen ideig játszható, míg az osztály meg nem unja. A fotókat közösen választjuk ki a gyerekekkel, és megállapodunk, hogy melyik arckifejezés mi mindent jelent. A függőleges sorba a pedagógus írja be azokat a műsorokat, amelyekről azt szeretné, ha megnéznék a gyerekek, vagy amelyekről különösen szeretné tudni a gyerekek véleményét. De kezdeményezheti bármelyik gyerek is egy-egy műsor "tesztelését". Ezzel jelzi, hogy a műsort ajánlja társainak. Érdekes szempont, a műsor

értékelésénél, hogy mennyire felelt meg az előzetes várakozásoknak, s mennyiben okozott csalódást. Egy gyerek természetesen több okot is megnevezhet, amiért a műsor tetszett: elgondolkodtató és érdekes, izgalmas és humoros stb. Ennek a játéknak a változata, ha a tábla két részből áll: az egyikén azt lehet jelölni, miért tetszett egy műsor, a másikon azt, miért nem. Fontos, hogy a tábla elég nagy legyen, és a gyerekek elérjék.

A pedagógus számára fontos információt jelent, ha tudja, mit csinálnak (csinálnának) tanítványai – és a család – ha éppen rossz (lenne) a televízió. Ugyancsak érdekes probléma, használják-e a családok figyelmzési eszközként a televíziót, s ha igen, hogyan reagál erre a gyerek.

Lehetséges, hogy az első életképben megnyilatkozó gyermek nem is néz túlságosan sok televíziót (említi, hogy a nagynénjénél egy órát tévéztek). Mégis teljesen világos, hogy alig tud nélküle élni, olyan számára, mint a mákony. Lehet, hogy ennek a kis fogalmazványnak az írása előtt senki sem figyelt föl a gyermek problémájára, amelyet nyilván meg lehet még oldani, s a testvérpár, a család szokásait – a szülőkkel egyetértésben, az ő segítségükkel! – óvatosan, finoman módosítani.

A kicsit kallódó, kicsit közömbös lény benyomását keltő első gyermekkel szemben a második életkép hőse vidám és talpraesott. El lehet képzelni, milyen bosszús volt a család, amikor elromlott a televízió! Egy fáradt és ideges világban, amikor az emberke valósággal sóvárogna a kikapcsolódásra, valósággal elronthatja az estét egy ilyen véletlen. Ebben a kis történetben az a nagyszerű, hogy nem a felnőtt, hanem a gyerek tér magához, és menti meg, sőt, fokozza a család jó közérzetét. Valahol a sorok mögött ott bujkál, hogy ez a gyermek derűsebb környezetben él, mint a másik. Ott olyan érzése támad az embernek, mintha a gyermekeket csak az édesanyjuk nevelné, agyonhajszolva, s a gyerekek sokat lennének egyedül. Emitt – bár erről semmi konkrétum nem hangzik el –, épebbnek, egészségesebbnek érődik a családi közösség.

Biztosan máskor is el lehet érni, hogy egy-egy kevésbé fontos tévéprogram helyett más elfoglaltságot válasszon a család. Talán furcsán hangzik, de manapság – mondjuk Európában – egy, az iskolában médiumokkal foglalkozó gyermek sokkal tudatosabban tekinthet akár az

Amikor rossz volt a tévénk

A testvérem az este tévézett. Egy kicsit elaludt, és mikor felébredt, rossz volt a tévé. Délután nem tudtunk mást csinálni, mint kártyázni. A következő nap elmentünk. Férj a testvérem meg Tomi a nagynénémhez egy órát tévézni. Az anyukám elvitte a tévét megcsináltatni. Visszahozták, és újra tudtunk mindnyájan tévézni.

B. Szilvia

Amikor rossz volt a tévénk

Egyik este egy izgalmas filmet adtak. Amikor bekapcsoltuk a tévét, egyet recessent és elment a kép. Először egy kicsit duhósok voltunk, de aztán támadt egy jó ötletem, hogy társasjátékozunk. Csak 11⁵⁵-kor fekiadtunk le. Tévé nélkül is jó esténk volt.

M. Eszter

MAGYAR TELEVÍZIÓ

19.00:

Expander-zek

19.15:

ES II MESE

Trombi és a tűzmanó —
Befalazott rezgőtörpék (7')

19.25:

Most

A sokoldalú fiatalok műsora (25')

Rendező-szerkesztő: Oláh Gábor

Producer: Oláh Zsuzsa

A tartalomról: Anglia — Alkotó család

— Az edző — Droq — MOST kaptuk

— Repülők

19.55: Reklám

20.00: HÍRADÓ (25')

20.25: TELESFORT

20.30: Reklám

20.30:

A
t
é
l
i
P
t
e
l
e
s
t
e
s
t
e
s
t
e
s

21.20: Reklám

21.25: Közjáték

Petőfi Sándor (ism. - 5')

21.30: AKTUÁLIS (25')

21.55: Reklám

22.00: Az apokalipszis

újságra, akár a televízióra, mint ebben a tekintetben csak befolyásolt, de a jelenségeket tudatosan nem elemző szülei. Nincs abban tehát semmi különös vagy éppen szegyeleinivaló, ha a családnak nemcsak a felnőtt, de gyermektagjai is élnek időnként a műsorváltoztatás javasolásának jogával.

Először talán csak játék, amit a tanárnéni kezdeményez, végül lehet minden családtag számára kedves feladat hetente egyszer a "műsorváltoztatást" kitalálni és megszervezni!

BODA EDIT

A húsvéti ünnepkör játékaiból

Húsvét a kereszténység egyik legnagyobb ünnepe, Krisztus feltámadásának napja. Ekkor ér véget a 40 napig tartó böjt, a hústól való tartózkodás, innen származik magyar elnevezése is. Mozgó ünnep, vagyis március 22-e és április 25-e közötti időre eshet; Húsvét vasárnapja a tavaszi napéjegyenlőséget követő holdtölte utáni első vasárnap.

A *húsvéti ünnepkör* a húsvétvasárnapot megelőző virágvasárnappal kezdődik, ezt követi a nagyhét, húsvétvasárnap, húsvéthétfő és végül fehérvasárnappal zárul. A szokásokból azokat emeltem ki, amelyeket tapasztalataim szerint szívesen játszanak még a városi gyerekek is.

Házánkban virágvasárnap szokás a *kiszehajtás*. Néhány palóc faluban még az 1950-es években is élt a szokás. Lényege, hogy egy, legtöbbször menyecske ruhába öltöztetett szalma-bábut körülhordanak a falun, majd vízbe dobják vagy elégetik. Megsemmisítése szertartásosan ment végbe: levetkőztették, úgy dobták a vízbe, vagy ha elégették, akkor körüláncolták a tüzet. Úgy tartották: amiképpen a víz elhajta a bábut, úgy visz el vele minden bajt a faluból. A szokáshoz fűződő ének arra utal, hogy vége a böjtnek, kiviszik a böjti ételeket, a kiszét, és behozzák a zsíros ételeket, a sódort, vagyis a sonkát.

A Nyitra vidéki falvakban a kiszé kihajtása után következett a *villőzés*. Fő kelléke a különböző nagyságú villóág, melyet felszalagoztak, esetleg kifújt tojásokkal díszítettek. Menyhén az iskolás lányok házról házra jártak és az ismerősök, rokonok ablaka alatt énekeltek. Valamennyi leány kezében volt kisebb villóág. Az ének végeztével a gazdaasszony letört egy kis gallyat az ágról, megveregette őket, mondván: "Mind menjetek férjhez!"

Ha ezt a szokást meg szeretnénk ismertetni a gyerekekkel, először is készítsünk el közösen egy kiszébábut. A rávaló ruhát a gyerekek gyűjtsék össze. Az otthon használt ruhákat kis ügyességgel átalakíthatjuk bő ráncos szoknyává, pruszlikká, kendővé. Hadd idézzek egy galgahévízi leírásból: "Virágvasárnap a kiszét egy háznál fölkészítik. Jó hosszú rúdra rongyból alakot formálnak, vállá táján keresztben is van egy kisebb lécs. Blúzt, öt-hat szoknyát, kötényt, fejkötőt adnak rá, aki viszi, olyan magasra tartja, hogy homlokát verí a szoknyájára." A testét szalmával is ki lehet tömni, a kiszébábut kicsinyített formában is el lehet készíteni.

Feljejtethető élmény volt a gyerekeknek, amikor a nagykálló "Téka" népzenei táborban —